

TÜRK DEVLET DÜŞÜNCESİNDE SINIF(SIZLIK), YETKİ VE LİYAKAT

Class(lessness), Authority And Merit In
Turkish State Thought

Yasin ŞEHİTOĞLU

Doç. Dr., Yıldız Teknik Üniversitesi İİBF İşletme Bölümü
ysehit@yildiz.edu.tr

Özet

Birçok Batılı yazar, Türk Devlet Düşüncesinde toplumsal sınıfların çok güçlü bir biçimde yapılandırılmış olmasına rağmen bir sınıftan diğerine geçişin kolay olduğunu işaret etmektedir. Bu çalışma iddia edilen aksine bu geçişlerin sınıflar arası değil sıralamalar arası olduğunu iddia etmektedir. Geçişlerin bu denli kolay olmasının sebebi de sıralama sisteminin rütbe ile olan doğal ilişkisinin, liyakat usulü aracılığı ile hatasız ve sorunsuz gerçekleşmesidir. Sistemsel olarak üst-ast ilişkilerini belirleyen yasal yetki anlayışı da sürecin aksamadan işleyişini sağlamaktadır.

Anahtar Kelimeler: Toplumsal Sınıf, Sıralama, Yetki, Liyakat.

Abstract

Many Western writers point out that although the social classes are very strongly structured in the Turkish State Thought, transition from one class to another is easy. This study argues that contrary to what is claimed, these transitions are not between classes but between rankings. The reason why the transitions are so simple is that the natural relation of the ranking system with the rank is realized without error and problem through the merit procedure. Systemically, the understanding of legal authority, which determines the relations between the superior and the subordinate, also provides the functioning of the process.

Keywords: Social Class, Ranking, Authority, Merit.

Giriş

Ünlü Türk tarihçisi Jean-Paul Roux'a göre Türklerin tarih boyunca değişmeyen ortak tutum ve davranışlarından birisi de toplumsal sınıfların çok güçlü bir biçimde yapılandırılmış olmasına rağmen bir sınıftan diğerine geçmek oldukça kolaydır (Göka, 2008, 45). Peki, Roux'un burada ifade ettiği toplumsal sınıftan ne anlamalıyız?

Klasik Batı birikimine baktığımızda; sınıf, bir toplum içinde bireyler veya gruplar arasında var olan hiyerarşik farklılıklardır. "Toplumsal sınıf" terimi genellikle "sınıf" teriminin eş anlamlısı olarak kullanılmaktadır. Sınıf aynı zamanda bir sınıf sistemi veya toplumsal tabakalaşma sistemi içinde belirli bir pozisyon anlamına da gelmektedir (İnce 2017, 317).

Toplumsal sınıf ve tabakalaşmalar, öteden beri toplumların ve toplumsal yapıların oluşumunda etkin bir işleve sahip olmuştur. Toplumsal sınıf ve tabakalaşmaları inceleyebilmenin en iyi yollarından biri toplumsal yapı analizi yapmaktır. Çünkü toplumsal sınıf ve tabakalaşmalar, toplumsal yapının ana kesitlerinden biri olarak ortaya çıkmaktadır. Tabakalaşma; eşit olmayan toplumsal etki ve hayat şanslarına sahip insan katmanlarında toplumun bölünmesidir. (İnce 2017, 296). Kast ve zümreden farklı bir tabakalaşma türü olarak toplumsal sınıf (Eyce 1999) içeriği gereği tanımlanması ve net olarak ele alınması son derece güç kavramlardan bir tanesidir. Üyelerinin karşılıklı olarak davranışça birbirlerine bağlanmaları ve ortak ideolojilerinin olması bakımından kısmen grup; mekânda dağınıklık arz etmesi bakımından kısmen kategori anlamı taşır. Fakat ne salt bir kategori, ne de salt bir grup olarak ele alınması doğrudur.

Bu söylenenler ışığında toplumsal sınıfları karakterize eden faktörler şöyle sıralanabilir; yaşam tarzı, eğitim ve kültür, iktisadi menfaat, iktisadi güç ve son olarak sınıf bilinci. Buna göre; benzer yaşam tarzı ile eğitim ve kültür yapısına sahip olan, birbirine yakın iktisadi menfaat ve güç yönelimleri sergileyen ve az çok

benzer bir sınıfsal aidiyet bilinci taşıyan insan gruplarını aynı sınıf altında kategorize etmek mümkündür (İnce 2017, 300).

Başka bir bakış açısıyla genel olarak herhangi bir toplulukta yüksek tabakaların oluşmasında üç faktör önemli rol oynamaktadır. Bu faktörlerden ilki ekonomik bir sınıfın varlığına işaret eden geniş araziye sahip olmak, ikincisi meslek gruplarının varlığı (örneğin askeri bir sınıfın varlığına işaret eden askerliği meslek edinmek) ve üçüncüsü dini bir sınıfın varlığına işaret eden ruhani zümreye mensup bulunmak. Bu faktörleri Türk tarihi içerisinde ayrı ayrı inceleyecek olursak, eski çağlarda ve diğer Gök-Türk çağdaşı kültürlerde, insanlar, yaşamak için gerekli enerjiyi (çekme ve taşıma gücünü) aralarındaki zayıf ve vasıfsız kişilerin kol kuvvetini çalıştırma suretiyle sağlıyorlardı. Yerleşik köylü kültürde bunun başka çaresi yoktu. Bununla beraber ekonomik açıdan hayvan yetiştiriciliğine, çobanlığa dayanan bozkır Gök-Türk kültüründe ise bu ihtiyaç, başta en yüksek adale gücüne sahip at olmak üzere hayvan gücü ile karşılanıyordu. Orman kavimlerinde ve yerleşik topluluklarda hâkimiyeti ele geçiren gruplar zorbalık yolu ile kendilerine hiçbir siyasi ve mülki hak tanımadıkları mahkûm kütleleri (Moğollarda çeşitli kölelik müesseseleri, Slav kavimlerinde meşhur köle ticareti, Mısır'da köle kütleleri, Çin'de enselerine boyunduruk vurularak çalıştırılanlar, Hindistan'da paryalar, eski Yunan'da Aristoteles'in ehli hayvan ve canlı alet dediği doğrudan mülk sayılan insanlar, Roma'da benzeri köleler), sınıf, kast cenderesine alarak cemiyet düzenini öyle devam ettirmek için asırlar boyunca türlü tedbirlere (özel kanunlara) başvurularken, insanın kol kuvvetine ihtiyaç duyulmayan bozkır kültüründe özel mülkiyet ve hür çalışma sayesinde gelişen sosyal gelenekler, zamanla töre hükümleri halinde kesinlik kazanmıştı. Kısaca söylemek gerekirse Gök-Türkler'de ziraatın çok az yer tutmasından dolayı toprak köleliği (*servage*) söz konusu değildi. Askerliğin bir meslek sınıfı olarak kabul edilip edilmediğine bakılacak olursa, eli silah tutan herkesin asker olduğu bozkır toplumunda, askerlik ayrı bir meslek değildi. Zaten, Gök-Türkler'i anlatan Çin kaynakları Gök-

Türk ordusundan bahsederken, çoğu kez asker kelimesi yerine kullanmıştır. Çünkü herkesin asker sayılmasından dolayı ayırım yapmaya gerek duymamışlardır. Ve son olarak dini bir sınıfın olup olmadığına bakılacak olursa, bozkır sahasında kurulmuş bütün diğer eski Türk devletleri gibi Gök Türk Devleti de siyasi ve askeri karakter taşıyor ancak bir dini karakter taşıymıyordu ve bu sebeple bir din sınıfından bahsetmek mümkün değildi (Kafesoğlu2002; Ögel 1971; Taşağıl 1995)

Sınıfsızlık

Yukarıda ifade edilen bilgiler toparlanacak olursa, klasik batı birikiminde ve hatta Asya'nın bazı milletlerindeki sınıf anlayışı ile Türklerin sınıf anlayışı bir değildi. Bir başka ifade ile başkaca milletlerin sınıf anlayışını ölçüt olarak alacak olursak Türklerin toplumsal yapısında sınıf yoktu. Türk Devlet Felsefesi üzerine yazılan bazı temel eserlerde bu durum vurgulanmakta ve "sınıfsızlık" Türk Devletinin temel özellikleri arasında gösterilmektedir. Şöyle ki, bir toplumda sınıflar siyasi, dini ve iktisadi sebeplerden ileri gelir. Eski Türk toplumlarının siyasi bakımdan aristokratik bir şekilde yapılandıkları kanaati yaygındır ve bu kanaati paylaşanlara göre Türk toplumlarında halk ve beyler diye iki zümre bulunmaktadır. Bir de bunların üstünde buyruklar, yüksek rütbeli devlet ricali sayılan tutun, çur, tarkan ve apa vardır. Sonrada hükümdar ailesinden teginler, hakanın vekili yabgu, şad ve hepsinin üzerinde hakan yer alır. Hâlbuki ileriye sürülen bu unvanlar yönetime dair yetkileri ifade etmektedir (Rásonyi 1971; Özdemir 2017).

Sınıf ve sınıfsızlık tartışmasına burada bir ara verip yetkinin olduğu üzerinde durmak gerekiyor. Alman Sosyolog Max Weber, yetkiyi güç ve etki kavramlarından ayırarak belli bazı emirlere bir grup insan tarafından uyulması olasılığı olarak tanımlamıştır. Buradaki olasılık sözcüğü bir anlamda, kullanılan yetkinin sosyal bağlamda kabul edilebilir olması gerektiğini ortaya koymaktadır. Her yetkinin ekonomik bir gerekçeye dayandığı söylenemez. Ne var

ki bir topluluğun yönetilmesi için bir kadronun oluşturulması gerekir; emirlere uyacak ve kararları uygulamaya geçirecek güvenilir kişiler aracılığıyla bu kadro oluşturulabilir. Söz konusu yönetici kadronun üyeleri; gelenekler duygular maddi çıkarlar veya ideal olduğu düşünülen diğer koşullar çerçevesinde üste veya üstlere bağlı olarak görevlerini yerine getirebilir. Bu koşullar yetkinin türünü belirler, ama yetkinin güvenilir olmasını sağlamak için yeterli değildir. Bu noktada Weber, mevcut yetkinin sosyal bağlamda kabul edilebilir olduğu yönünde bir inancın var olması gerektiğine işaret etmektedir. Bu inanç üç farklı temel üzerine inşa edilebilir ve dolayısıyla üç farklı tür yetkinin ortaya çıkmasını sağlar. Bunlardan ilki yasal yetkidir ve uygulanan kuralların yasallığına ve bu kurallara bağlı olarak yetkiyi kullananların emir verme hakkına sahip olduğu inancına yönelik rasyonel bir temele dayanır. İkinci tür yetki geleneksel yetkidir ve eskiden kalma geleneklerin kutsallığına ve bu çerçevede yetkiyi kullananların bu hakka sahip olduğu inancına dayanır. Üçüncü yetki türü ise karizmatik yetkidir ve bir kişinin kutsallığı, kahramanlığı veya mükemmel karakterine ve bu kişinin kurduğu düzene duyulan bağlılıktan kaynaklanır. Weber yasal yetkinin kişisel olmadığını yetkiyi elinde bulunduranların bunu rasyonel yasalara dayanan seçimle kazandıklarını ve böylelikle verilen emirlerin herkesi bağlayıcı kurallar çerçevesinde verildiğini bu nedenle bürokrasi için en uygun yetki türünün yasal yetki olduğunu ileri sürmüştür (Baransel 1993; Berber 2013). Bu açıklamalar çerçevesinde iki noktanın altını çizmek gerekiyor. Yetkinin bazı emirlere bir grup tarafında uyulma olasılığı ve bir topluluğun yönetilmesi için bir kadroya ihtiyaç duyulduğu. Bu iki noktaya tekrar geri döneceğiz.

Türklerde başarı kazananlara toplumda ve devlet hayatında yükselme imkânı verildiği kesindir. Örneğin, gerek destanlarda gerekse Dede Korkut hikâyelerinde anlatılanlara göre bir başarının veya topluma yapılan hizmetin karşılığı olarak beylik elde edilirdi. Abidelerdeki kağan, ailesi bodun, şadapıt, beyler, tarkanlar, büyük beyler, Dokuz Oğuz Beyleri sıralamasının bir sınıf hiyerarşisinden

ziyade devlette idare edenlerden idare edilenlere doğru bir sıralama olarak kabul edilmektedir (Kafesoğlu 2002; Özdemir 2017).

Bir başka bakış açısı ile ünlü sosyoloğumuz Prof. Dr. Orhan Türkdoğan, eski Türklerde akrabalık ve soy ilişkilerinin varlığının ve sürekliliğinin toplumsal örgütlenmede temel özellik olduğunu vurgulamaktadır. Türkdoğan'a (2004) göre, bu örgütlenme, toprak bütünlüğü ve siyasi bir güç şeklinde, daha çok göçebelerin yaşam şekillerinde bir sosyal tabaka sistemi olarak görülmektedir. Her ne kadar konuya ilişkin farklı görüşler olsa da temel itibarla eski Türklerin sosyal tabakalaşması konusunda özellikle potlaç¹ olgusu bu yapılanmaya izin vermeyen bir örfür. Eski Türk toplumunda batılı anlamda bir sınıf kavramı yoktur ancak toplumsal rütbe ve hiyerarşi vardır.

Tüm bu bilimsel tartışmalar üzerinden tekraren söyleyebiliriz ki, Türklerde ve tabîi olarak Türk Devlet Düşüncesinde bir sınıf kavramı yoktur. Bunun yerine toplumsal rütbelerin olduğu, bu rütbelerin bir hiyerarşi oluşturduğu sıralamalar vardır.

¹ Potlaç (*potlatch*), esas olarak beslemek, tüketmek anlamına gelmektedir. Tek tanrılı dinler öncesi yeryüzüne egemen bir yaşam biçimi olarak tarif edilen potlaç kültürü şamanlığa benzer. Potlaç, kuzeybatı Amerika'da, pasifik kuzeybatısı Kızılderililerinde değiş-tokuş şeklinde gerçekleşen bayramlarına chinook dilinde verilen isimdir. Ahiliğin etkin bir şekilde kurulup işlev gördüğü zamanlarda; Selçuklu sonu, Osmanlı kuruluşu ve gelişme döneminde, potlaca özgü yaşam biçimiyle karşılaşabilmek mümkündür. Örneğin fütüvvet/ahi yaşam biçimine bakılacak olursa özellikle zaviye ve tekkelerde Tanrı misafirlerine ya da kısaca konuk olarak gelenlere yiyecek, içecek ve yatacak yer temin edilir ve karşılığında bir şey istenmezdi. Anadolu, Trakya, Balkanlar ve Avrupa'nın birçok bölgesinde potlaç kültürünün, Hıristiyanlığa rağmen XV. yüzyıla kadar sürüp gelmiş olduğunu bilinmektedir. Potlaç, karşılıklılık ilkesi üstüne oturan bir düzendir. Kabile içi bu yükümlülük anlayışı, konuklara karşı uygulanmamakla birlikte, bu insanların da aynı, ya da benzer geleneklere sahip olmaları nedeniyle bu konuk edilmeyi karşılıksız bırakmayacaklarını düşünmek son derece normaldir (Detaylı bilgi için bkz. Göçer, K., 2017, "Ahiliği Potlaç Kültürü Üzerinden Yeniden Düşünmek", *Selçuk Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi*, (37), 465-476).

Sıralama Anlayışının Zemini: Yasal Yetki

Bu sıralama anlayışı yukarıda yetki kavramı içerisinde belirttiğimiz iki önemli noktadan biri olan “bir topluluğun yönetilmesi için bir kadroya ihtiyaç duyulması” meselesi çerçevesinde düşünülmelidir. Bu sıralamalar arasında üst-ast ilişkisi ve emretme hakkı üzerinden bakıldığında ise çok eski devirlerden beri Türk Devlet Düşüncesinde, geleneksel yetkinin ve ama daha baskın olarak yasal yetkinin kabul görmüş yetki türü olduğu söylenebilir. Bu son cümlelerin izlerini kadim eserlerimizde görebilmekteyiz. Örneğin Kutadgu Bilig’de Yusuf Has Hacip şöyle demektedir: “Devletin başına geçen kimse, halkı yönetmeli iyi töreyle.” (545. beyit)

Kutadgu Bilig’de en sık karşılaşılan kavramlardan biri töredir. Töre, yazılı olmayan, şifahi ilkeler toplamı bir hukuk ve nizam anlamındadır (Başer 1990, v1)². Kavramın daha iyi anlaşılabilmesi için kut kavramı ile birlikte ele almak gerekmektedir. Kutadgu Bilig’de;

“Törelî, doğru bey gerçekten kuttur. Onun kutundan herkes payını alır.” (3461. beyit)

Töre, beşeriyete kut kazandıran, insanları kendi hakikatlerine ulaştırılan ilkeler yekûnudur (Başer 1990, 163). Töre, ilahi nizamdır. Tanrı’nın koyduğu düzendir. Tanrı, düzenine uyana kut bahşetmektedir (Başer 1990, 23). Tekrar Kutadgu Bilig’e kulak verdiğimizde şu beyitler ile karşılaşmaktayız.

“Nasıl yarışır sana ya da bana. Töre bilmeden dolaşmak şaşkınca.

Bu ilî yönetmek, halkı düzene sokmak. Dünyayı temizlemek için beyler dikildi dünyaya.

Bu il gün işi, bu beylerin işini. Töre ve usule göre yaptığı kişi.

Ondan ötürü beyler uzattı ile elini. Akıllı davranışlarla tutup dinletti emirlerini.

² Sait Başer’e göre, Türkoloji araştırmalarında töreye “kanun” manası verip kaynaklara bu gözle bakmak eğilimi hâkimdir. Başer’in araştırmasında törenin sadece kanun manasına gelmediği ifade edilmiştir. Ayrıntılı bilgi için bkz. Başer, S. (1990). Kutadgu Bilig’de Kut ve Töre (39). Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara.

Ne iyi söylemiş dünya ilcisi. Bilgili, akıllı, halkın başı.

Dünyayı elinde tutan er akıllı olmalı. Halkın başında bulunan yürekli olmalı.

Bu ikisi bulunduktan sonra hizmetliler; töreli, adaplı, bilgili olmalı.

Bundan ötürü beylerin yükselir gücü. Düşmanın boynunu biçer, alır kendi öcünü.

Şimdi biz töreyi uygulamalıyız. Nasıl yarışır töreyi bozmamız. (4008 - 4016. Beyitler.)

Benzer örnekler çoğaltılabilir. Ancak şunu belirtmekte fayda vardır. Töre asırlar boyunca süre gelen hayatların tecrübesinden arına arına, ortaklaşa paylaşılan değerlerin ve inançların ışığında ortaya çıkmaktadır. Töre yukarıda da ifade edildiği gibi düzeni sağlayıcı, doğruluğu tesis edicidir ve bu sebeple de ilahidir. Ancak her hâlükârda Töre sadece en üstteki yönetici için değil, yönetme eylemini gerçekleştirmesi için ihtiyaç koyduğu kadronun da “işlerin nasıl yapılması” gerektiğinin vazgeçilmez kılavuzudur.

Türk devletlerinin temeli töreye dayanmaktadır. Türk Hakanı, Yüce Tanrı’dan “kut” alır ve egemenliğe sahip olur; ancak hakanın iktidarı mutlak değildir ve töre ile sınırlandırılmıştır. Töreye uyulduğu sürece iktidarının meşruiyeti devam eder, aksi takdirde “kut” çekilirdi (Aydın 2008, 7).

Üzerinde durulan dönem “Batılı anlamda monarşinin” egemen olduğu bir dönem olsa da, şu çok açıktır ki, gücü tek başına elinde bulunduran kişinin bile üzerinde töre vardır ve o, töreye uydukça kut’ludur. İşte bu sebeple “baskın olarak yetki, yasal yetkidir” demektediriz. Şu noktayı gözden kaçırmamak gerekir. Tepedeki en üst düzey yöneticinin (kağanın) bilgisizliği anlaşılınca seçim kurultayı toplanır, kağan değiştirilirdi. Halkın durumu ve geleceği baştaki kağanla yakından ilgiliydi (Özdemir 2017, 231).

Çok açıktır ki, sınıf ayırımından ziyade sıralamaların olduğu Türk Devlet geleneğinde, töreden aldığı yetki ile düzen kurmaya, iş yapmaya çalışan kişi, işini layığı ile yaparsa kut alır, yapmaz ise

işten el çektilirdi. Dolayısı ile bu sürecin temel belirleyicisinin “**liyakat**” olduğunu söyleyebiliriz.

Liyakat

Liyakatte temel unsur olan yetenek güvenilir kişinin karakteristik özelliklerinden biri olarak kabul edilir. Yetenek; işin ehli olma, beceri, etkililik ve bağlılık gibi kavramları yansıtır (Mayer vd. 1995). Liyakatli olmada gerekli olan yetenekler üç maddede toplanabilir. Bunlar teknik, kişiler arası ve kavramsal yeteneklerdir. Teknik yetenekler, belirli bir iş, aktivite, yöntem veya işi tamamlama tekniği hakkında özel bilgiye sahip olmaktır. Kişiler arası yetenekler, yazılı ve sözlü olarak iletişim kurmayı, birliktelik oluşturmayı, sosyal olmayı, duygudaşlık, empati ve zarafeti içerir. Kavramsal veya bilişsel yetenekler, mantıklı düşünme, analitik, tümevarım ve tümdengelim gibi akıl yürütme ve bu kavramlarla çalışabilme yeterliliğini içerir (Hoy ve Miskel 2010). Kutadgu Bilig’de;

“Ey bey, işini iş bilene ver. Yaralı, doğru ve dürüst olana ver.

Eğer bey yararsıza verirse işi. Başkası değil kendisi yapar yararsızlığı.

Tanrı kime kut vermek isterse, ona tümüyle doğru ve yararlı işçi verir.

Yükselttiğini indirmek isterse yine, ona gün göstermeyen bir işçi verir.” (1759 - 1762. beyitler)

“Öğdölmüş iyi yasalar yaptı. İnsanları değerine göre yükseltti.” (1770. beyit)

“Bu söylediklerimi hakan işitti. Beye bu türlü erdem ve bilgi gerekli.

Hangi insanda varsa bu erdem ve töre, onu yükseltip bey atamalı ile.

Tam bir bey olur böylesi, halkın başı. Ondan bulur değme iyiliği kişi.” (2164 - 2166. beyitler)

“Hangi ilin olursa bu türlü bir beyi, kurtulur o ilin halkı, gider hastalığı.” (2172. beyit) denmektedir.

Sonuç: Aksamayan Bir Sistemin Yapı Taşları

Liyakat yapısı itibari ile verilecek hizmetlerin olası en layık kişi tarafından yaptırılmasını hedefleyen seçim ve rütbe yükselmesi kıstasları toplamıdır (Şahin 2016, 232). Rütbe yükselmesinde ideal bir sistem sunan liyakatin, sınıf yapılanmalarından ziyade sıralama usulü ile yapılanmaya yatkın bir doğası vardır. Bu sebeple yukarıda bahsi geçen Türk Devlet düşüncesinin kendine has yapısı ile uyumludur.

Bu çerçevede, çalışmanın başlangıcında, Roux'un açıklamasına binaen sorulan soruya, (yani, Türkler için ifade ettiği toplumsal sınıfın ne olduğu) cevaben şunu söyleyebiliriz ki; Türk Devlet düşüncesinde bir sınıf sistemi değil bir sıralama sistemi vardır ve geçişlerin bu denli kolay olmasının sebebi de sıralama sisteminin rütbe ile olan doğal ilişkisinin, liyakat usulü aracılığı ile hatasız ve sorunsuz gerçekleşmesidir. Sistemsel olarak üst - ast ilişkilerini belirleyen yasal yetki anlayışı da sürecin aksamadan işleyişini sağlamaktadır.

Gelecek çalışmalarda, bu çalışmada izah edilmeye çaba gösterilen sistemin aksamayan işleyişinde "sıralamalar arası uyumun" nedenleri izah edilmeye çalışılabilir ve sosyal psikolojideki grup kavramı üzerinden benimseme veya itaat etme yolu ile uyumun mantığı anlaşılmaya çalışılabilir. Zira kendine has doğası ile Türk Devlet Düşüncesi gerek toplumun gerekse sistemin etkileyici uyumu ile fark yaratmakta ve konu ile ilgili tüm çevrelerden araştırmacıları etkilemektedir.

Kaynakça

- Aydın, G. (2008). *Orhan Türkdoğan'ın Devlet Anlayışı*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Ankara: Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Baransel, A. (1993). *Çağdaş Yönetim Düşüncesinin Evrimi, Klasik ve Neo Klasik Yönetim ve Örgüt Teorileri*, Cilt 1. (2. Baskı), İstanbul: İstanbul Üniversitesi İşletme Fakültesi Yayını.

- Başer, S. (1990). *Kutadgu Bilig'de Kut ve Töre* (39). Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları.
- Berber, A. (2013). *Klasik Yönetim Düşüncesi: Geleneksel ve Klasik Paradigmalarla Klasik ve Neo-klasik Örgüt Teorileri*. İstanbul: Alfa Yayınları.
- Eyce, B. (1999). Sosyal Tabakalaşma Tipolojisinde Weberiyan Model. *Selçuk Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi*, (13): 271-287.
- Göçer, K. (2017). Ahiliği Potlaç Kültürü Üzerinden Yeniden Düşünmek. *Selçuk Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi*, (37): 465-476.
- Göka, E. (2008). *Türklerin Psikolojisi*. (2. Basım) İstanbul: Timaş Yayınları.
- Hoy, W. K. ve Miskel, C. G. (2010). *Eğitim Yönetimi*. (çev. edit. S. Turan), Ankara: Nobel.
- İnce, M. (2017). Toplumsal Tabakalaşma ve Eşitsizlik. *İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 19(1): 294-319.
- Kafesoğlu, İ. (2002). *Türk Millî Kültürü*. Ötüken Neşriyat: İstanbul.
- Mayer, R. C., Davis, J. H., ve Schoorman, F. D. (1995). An integrative model of organizational trusts. *Academy of Management Review*, (20): 709-736.
- Ögel, B. (1971). *Türk Kültürünün Gelişme Çağları*, Cilt 2. İstanbul: Milli Eğitim Basımevi.
- Özdemir, M. N. (2017). *Türk Devlet Felsefesi*. (11. Basım), İstanbul: Ötüken Neşriyat.
- Rásonyi, L. (1971). *Tarihte Türklük* (39). Ankara: Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü.
- Şahin, B. (2016). Kamu Personel Sisteminde İşe Girme ve Yükselmede Çağdaş Liyakat Kavramları. *Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 25(1): 231-242.
- Taşagil, A. (1995). *Gök-Türkler*. İstanbul: Türk Tarih Kurumu Basımevi.
- Türkdoğan, O. (2004). *Türk Tarihinin Sosyolojisi: Toplum Yapısı ve Sınıfsal Gelişim*. İstanbul: IQ Kültür Sanat Yayıncılık.
- Yusuf Has Hacib (2017). *Kutadgu Bilig*. (çev. Ayşegül Çakan), (3. Basım), İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.